

เศรษฐกิจพอเพียง: หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

SUFFICIENCY ECONOMY: THE PRINCIPLE FOR SUSTAINABLE COMMUNITY TOURISM

DEVELOPMENT

มณวิภา ยาเจริญ

อาจารย์ประจำภาควิชาการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทคัดย่อ

เศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักการที่จะส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งประกอบไปด้วยหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตนเอง ความรู้ และคุณธรรม ในปัจจุบันมีการกระตุ้นที่จะส่งเสริมและร่วมกันดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในทุกภาคส่วนของสังคมไทยรวมถึงด้านการท่องเที่ยว หลักการเศรษฐกิจพอเพียงสามารถจะนำไปใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพในการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นบทความวิชาการนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างหลักการเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเชิงทฤษฎีและแสดงตัวอย่างของแนวทางและการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนซึ่งชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจการท่องเที่ยวภายใต้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวชุมชน

ABSTRACT

“Sufficiency Economy” is widely accepted that its principles, which consist of five components: moderation, reasonableness, self-immunity, knowledge and morality support sustainable development. In the present, there is increased encouragement to promote and join forces for implementation under the sufficiency economy principle all sectors of Thai society, including the tourism sector. With these principles, sufficiency economy could be applied to enhance the potentiality in tourism development for sustainability. So, this academic article’s purpose is to describe the association between the principles of sufficiency economy and sustainable tourism concepts in term of theory and to identify the sample of applying sufficiency economy principles and practicing follow its approach in tourism development. Especially, in the community level, communities can manage local resources and develop community enterprises or their tourism business under the sufficiency economy principle for sustainable tourism development.

Keywords: Sufficiency economy principle, Sustainable development, Sustainable tourism development, Community tourism

บทนำ

ขณะนี้ประเทศไทยกำลังประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งริเริ่มโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เพื่อการพัฒนาประเทศในแต่ละด้าน โดยได้มีการบรรจุหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จนถึงฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ให้เป็นนโยบาย

หนึ่งการพัฒนาประเทศอันจะนำมาสู่การพึ่งพาตนเองให้มากขึ้นและนำมาซึ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยหลักการเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีรากฐานและจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในประเทศไทยจึงมีตัวอย่างในการประยุกต์ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมการพัฒนาและการจัดการในด้านต่างๆ เช่น ด้านธุรกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา ด้านเกษตรกรรม และด้านการท่องเที่ยว

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งหลักการเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวโดยจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ และยังส่งเสริมการสร้างความร่วมมือเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง รวมทั้งสามารถป้องกันผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวเพราะปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวได้ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วและได้สร้างรายได้และโอกาสทางสังคมให้กับชุมชนแต่หากไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมก็จะสร้างปัญหาที่ตามมามากมาย เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินขีดจำกัด ปัญหาสิ่งแวดล้อมและสังคมต่างๆ และการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของชุมชน (WTO and UNDP, 2007) ดังนั้น จึงมีแนวคิดมากมายที่มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนในสามด้าน คือ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคมและการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากร การอนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมและการสร้างรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ชุมชนสามารถนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงสามารถจะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชนชนบทของไทยและช่วยให้ชุมชนมีกลยุทธ์ที่จะจัดการกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากภายนอกและผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Seubsman, Kelly & Sleight, 2013) นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีพฤติกรรมที่เน้นให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Kusumawali, 2010) โดยเริ่มต้นตั้งแต่ในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ดังนั้น บทบาทความวิชาการจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการนำองค์ประกอบทั้งห้าหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเศรษฐกิจพอเพียงอันได้แก่หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันตนเอง ความรู้และคุณธรรม ไปปฏิบัติและใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนและการจัดการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่ออธิบายแนวคิดและทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) เพื่อแสดงแนวทางและตัวอย่างของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

หลักการเศรษฐกิจพอเพียง

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป” (พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2516)

“คนเราถ้าพอใจในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็คือเป็นสุข” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541)

จากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้เกิดการตีความและอธิบายความหมายและหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงวิชาการ ยกตัวอย่างเช่น เศรษฐกิจพอเพียงเน้นหลักทางสายกลางซึ่งจะนำมาสู่เศรษฐกิจที่ยั่งยืนโดยมีหลักการที่สำคัญสำหรับการปฏิบัติให้เหมาะสมกับประชาชนในทุกระดับ (Pantasen et al., 2003) เศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานมาจากหลักทางสายกลางของพระพุทธศาสนาซึ่งเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ความสันโดษ และความพอประมาณ (Kittiprapas, 2015). เศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยสามหลักการสำคัญ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และจำเป็นต้องมีระบบภูมิคุ้มกันตนเองที่จะช่วยป้องกันผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภายในภายนอก (UNDP, 2007) และยังมีอีก 2 เงื่อนไขที่จะช่วยให้เศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จในการนำไปใช้ ก็คือ หลักความรู้และคุณธรรม การดำเนินกิจการใดๆ หากปราศจากคุณธรรมก็จะเป็นอันตรายต่อสังคม และหากปราศจากความรู้ ประชาชนก็อาจจะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จได้อย่างเหมาะสม (Sufficiency Economy Organization as cited in Buranapin & Ratthawatankul, 2015)

จากการศึกษาพบว่ามีนักวิชาการมากมายได้อธิบายถึงหลักการทั้งห้าของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ความพอประมาณ แสดงถึงแนวคิดที่อยู่กึ่งกลางระหว่างความจำเป็นและความฟุ่มเฟือยและระหว่างการบริหารจัดการความจำเป็นและการบริโภคที่น้อยเกินไป การดำเนินชีวิตอยู่บนทางสายกลางควรบริโภคอย่างเพียงพอตามวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องหรือตามความจำเป็น การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสามารถลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปกป้องสิ่งแวดล้อม

ความมีเหตุผล เกี่ยวข้องกับการตระหนักและการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงที่จะต้องมีการพิจารณาอย่างสมเหตุสมผลโดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องและพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำดังกล่าว แนวคิดความสมเหตุสมผลยังรวมถึงความรู้และประสบการณ์พร้อมกับความสามารถในการวิเคราะห์ จิตสำนึก ความสุขุมรอบคอบ และการเอาใจใส่ รวมถึงการคำนึงถึงผลประโยชน์ระยะยาวและการพิจารณาผู้มีส่วนได้เสียอย่างรอบคอบในการตัดสินใจ

การมีภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจพอเพียงได้อธิบายถึงลักษณะของการปรับตัวและการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงที่ใช้ในการวางแผนและป้องกันตัวเองจากผลกระทบภายนอก ภูมิคุ้มกันตนเองเกี่ยวข้องกับการปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้หรือคาดการณ์ไม่ได้รวมถึงความสามารถในการจัดการกับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกได้อย่างเหมาะสม

ความรู้ หรือภูมิปัญญา ความเข้าใจและความระมัดระวังในการปฏิบัติ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการใช้ความรู้อย่างชาญฉลาด ซึ่งหลักการของความรู้ต้องมีความรอบคอบในการวางแผน การนำไปประยุกต์ใช้และการดำเนินการที่จะต้องมีการช่วยเหลือกัน

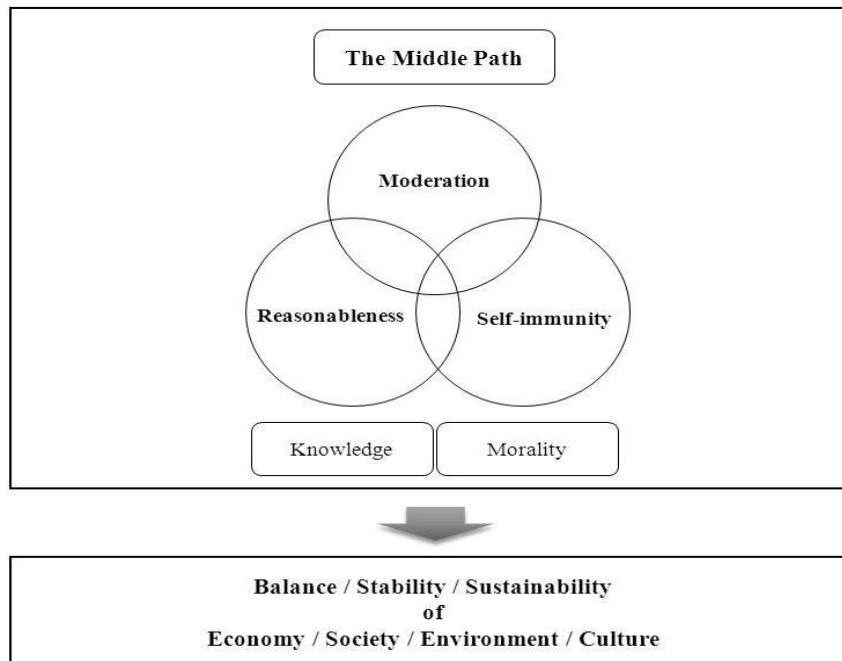
คุณธรรม นอกจากการแสดงออกถึงคุณธรรม พฤติกรรมทางจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและความกล้าหาญ แต่ในด้านนี้ยังรวมถึงความอดทน ความมีมานะอดสาหะและพร้อมที่จะทำงานหนัก จริยธรรมของคนในสังคมที่ให้ความสำคัญกับการเป็นพลเมืองที่ดี การมีส่วนร่วมและเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น คุณธรรมเป็นหลักการที่สามารถรับรองได้ว่าบุคคลนั้นประพฤติตนได้อย่างเหมาะสม

3. เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงมีจุดมุ่งหมายเพื่อการใช้ชีวิตอย่างสมดุล มีความมั่นคงที่ยั่งยืน มีความสามารถปรับตัวได้ และส่งเสริมการปฏิบัติตามทางสายกลาง (Indaratna, 2013) หลักการเศรษฐกิจพอเพียงคัดค้านการบริโภคนิยมและเตือนให้ทุกภาคส่วนมีความเป็นธรรมและมีจริยธรรมมากขึ้นในการดำเนินการต่างๆ เพื่อที่จะสามารถหลีกเลี่ยงการ

ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพราะจะทำให้เกิดความไม่สมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนานี้จะไม่สามารถทำให้สังคมและคนส่วนใหญ่มีความสุขได้ (Indaratna, 2013)

หลักการและจุดมุ่งหมายของเศรษฐกิจพอเพียง (Source: Sufficiency Economy Philosophy and Development, P.4)



จากหลักการและจุดมุ่งหมายของเศรษฐกิจพอเพียงจะเห็นได้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อไปสู่การสร้างสมดุล ความมั่นคงและความยั่งยืนของเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ตามหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน Isarangkun and Pootrakool (2007) พบว่าหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถช่วยแก้ปัญหาในการพัฒนา เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในประเทศไทยได้อย่างยั่งยืนเนื่องจากหลักการดังกล่าวไม่ได้ต้องการธุรกิจที่ประสบ ความสำเร็จโดยไม่สนใจสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่าเศรษฐกิจ พอเพียงและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็มีหลักการที่สอดคล้องกัน Choochat (2010) ได้อธิบายว่า การ ท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมกับชุมชนเกษตรกร ซึ่งสามารถ จะบูรณาการการท่องเที่ยวให้เป็นอาชีพเสริมและยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เกษตรกรสามารถ ประกอบธุรกิจภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การรวมกันระหว่างเกษตรกรรมและการท่องเที่ยวถือเป็นนวัตกรรม ใหม่ในการสร้างงานในท้องถิ่นทำให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นมีแรงจูงใจที่จะยังคงอยู่ในภูมิลำเนาของตนและดึงดูด ค่าใช้จ่ายจากนักท่องเที่ยวจากพื้นที่อื่นไม่เพียงแต่ด้านเกษตรกรรมเท่านั้นที่จะได้รายได้จากการท่องเที่ยวแต่ผู้ผลิต หรือผู้ประกอบการอื่นๆ ในชุมชนด้วย (Marques, 2006)

ยกตัวอย่างเช่น หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (WTO, 2004) ได้กล่าวถึงการลดความเสี่ยงและ การคำนึงถึงข้อจำกัดในการพัฒนาและดำเนินการท่องเที่ยว การเน้นความเจริญเติบโตในระยะยาว การปกป้อง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นซึ่งตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียงก็มีแนวทางที่คล้ายคลึงกัน เช่น การประเมินความเสี่ยงอย่างรอบคอบเป็นส่วนสำคัญของการ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาหรือการดำเนินการควรใช้แนวทางที่ระมัดระวังต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น การวางมาตรการเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายก่อนที่จะเกิดขึ้นแทนที่จะต้องมาพยายามแก้ไขปัญหาล่วงหน้า (WTO,

2010) เช่นเดียวกันกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้เสนอแนะให้มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงภายนอกเพื่อป้องกันผลกระทบและรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ได้หรือไม่สามารถควบคุมได้ซึ่งจะเป็นการลดความเสี่ยง เช่น ในด้านธุรกิจหรือการบริหารจัดการเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นเรื่องการบริหารความเสี่ยงต่ำโดยการหลีกเลี่ยงหนี้สิน

Mshenga et al. (2010) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวมีผลกระทบอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจขนาดเล็ก ธุรกิจจึงควรมีการเปิดตัวผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้มากขึ้นและเหมาะสมสำหรับตลาดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการกระจายธุรกิจ เช่นเดียวกันกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผลได้เสนอแนะให้ลดความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจว่า ธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลางควรมีผลิตภัณฑ์และบริการที่หลากหลายหลายประเภทเพื่อกระจายรายได้และลดความเสี่ยงในการผลิต (Pantasen et al, 2003) หรือจะเห็นได้จากตัวอย่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ใช้ที่ดินหนึ่งแปลงในการเพาะปลูกพืชพันธุ์หลายชนิดซึ่งจะกลายเป็นผลผลิตในการบริโภคและการขายที่ทำให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่อง

จากงานวิจัยการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็กของ Pantasen et al. (2003) ได้แสดงให้เห็นว่าแนวปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะที่สอดคล้องกับ some of principles behind sustainable tourism management by Bramwell et al. (1998) เช่น เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งหวังการบริหารธุรกิจเพื่อผลกำไรในระยะยาวอย่างต่อเนื่องแทนการเพิ่มผลกำไรสูงสุด และส่งเสริมการใช้วัตถุดิบและแรงงานในท้องถิ่น (Pantasen, et al., 2003) ในลักษณะเดียวกันหลักการของ Bramwell et al. (1998) ได้กล่าวว่าการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรคิดถึงผลกระทบระยะยาวมากกว่าระยะสั้น นอกจากนี้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยังคำนึงถึงขีดความสามารถและข้อจำกัดต่างๆ ในการจัดการ เช่น ความพร้อมและความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ปริมาณการผลิตสินค้า บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมต่อพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน (WTO, 2010) หลักการเศรษฐกิจพอเพียงก็เช่นกัน Pantasen, et al. (2003) อธิบายว่าการบริหารธุรกิจควรให้มีขนาดที่เหมาะสมกับการผลิตและเหมาะสมกับศักยภาพในการบริหารจัดการโดยปราศจากความโลภตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถจะพัฒนาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

4. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวชุมชนควรมีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยการเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจส่งเสริมการปกป้องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมและมอบประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว (Choi & Sirakaya, 2006) ชุมชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้ดีขึ้นตามสมัยนิยม ขณะเดียวกันก็ต้องรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมให้ดำรงอยู่ได้ในยุคปัจจุบัน (Naipinit & Maneenetr, 2010) จากเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดความยั่งยืน จากการศึกษาบางทฤษฎีได้เตือนว่าการท่องเที่ยวของชุมชนไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเสมอไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหากลยุทธ์หรือแนวทางอื่นที่จะเสริมศักยภาพให้ชุมชนสามารถมีศักยภาพและการพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม การนำหลักการพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผลและภูมิคุ้มกันในตัวเองมาใช้ดำเนินการในธุรกิจท่องเที่ยวก็จะสามารถทำให้บรรลุเป้าหมายได้ รวมถึงหลักความรู้และศีลธรรมของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและนักวางแผนการท่องเที่ยวก็จะช่วยส่งเสริมให้การจัดการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ (Chartrungruang, 2011)

นอกจากนั้นการดำเนินชีวิตตามทางสายกลางจะช่วยสนับสนุนให้ผู้คนมีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อและไม่ต้องการที่จะใช้ทรัพยากรมากเกินไปเพื่อทำลายสภาพแวดล้อมหรือเพื่อผลประโยชน์ทางการเงินของตัวเอง (Wanasilp & Tangvitontham, 2015) ซึ่งชุมชนสามารถชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในธุรกิจการท่องเที่ยวและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในด้านของการมีภูมิคุ้มกันตนเองที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

และการให้อำนาจชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรท้องถิ่น จากการปฏิบัติเช่นนี้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถสนับสนุนกระบวนการพัฒนามนุษย์เพื่อให้สามารถจัดการทรัพยากรเพื่อการดำรงชีพโดยอาศัยความเชื่อมั่นในตัวเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนรวมทั้งการสร้างเครือข่ายที่เกี่ยวข้องด้วย (Poung-ngamchuen et al., 2015) เศรษฐกิจพอเพียงได้เน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคมไปพร้อมกับการรักษาสังแวดล้อมและดำรงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความสมดุลซึ่งการจะรักษาสมดุลของสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องมีการดำเนินการในทุกขั้นตอนและทุกระดับของการพัฒนา หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงอาจถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งให้ความสำคัญกับการวางรากฐานที่แข็งแกร่งให้สังคมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา

ตามหลักการความมีเหตุผลของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การคาดการณ์ผลของความเสียหายล่วงหน้าและประเมินผลกระทบต่อผู้อื่นและต่อชุมชนก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมใด ๆ (Wanasilp & Tangvitontham, 2015) การขาดความรู้ด้านการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนควรร่วมมือกันในการพัฒนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของตนเองในการพัฒนาการท่องเที่ยว นอกจากนี้ผู้นำชุมชนควรส่งเสริมให้มีการนำความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้และสร้างประโยชน์ร่วมกัน การประยุกต์ใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการวางแผนและการดำเนินงานในทุกขั้นตอน(Piboolsravut, 2004)

นอกจากเศรษฐกิจพอเพียงจะส่งเสริมการพัฒนาด้านตนเองเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ การเพิ่มรายได้และปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น แต่ต้องการดำเนินการเหล่านี้จะต้องปฏิบัติตามหลักศีลธรรม (Indaratna, 2013) ดังนั้นการประยุกต์ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงในนโยบายเศรษฐกิจก็จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มีการแข่งขันที่เป็นธรรมและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในชนบท (Bunyasrie, 2010) และเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนจะต้องไม่พึ่งพารายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากเกินไปแต่จะเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน (Mongsawad, 2010) รวมทั้งควรมีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียรและแบ่งปัน ความช่วยเหลือและให้ความร่วมมือกับผู้อื่นเพื่อประโยชน์ส่วนรวมก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยอาศัยหลักการเศรษฐกิจพอเพียง (NESDB, 2007) ดังนั้นคนในท้องถิ่นที่มีทรัพยากรธรรมชาติของตนเองสามารถจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตัวเองตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ และด้านการท่องเที่ยวสามารถเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนี้

หลักการเศรษฐกิจพอเพียง	แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน
1. ความพอประมาณ	- จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมเพื่อจะไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม - มีการจัดการหรือเพิ่มพื้นที่เขตสงวนทางธรรมชาติของชุมชน - มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมหรือฟื้นฟูให้เหมาะสมโดยไม่ต้อเติมมากเกินไป - การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักโดยมีการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม - ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างประหยัด - มีการดำรงวิถีชีวิตพื้นบ้านที่เรียบง่ายและมีความสุขในชุมชน - ใช้วัสดุที่ไม่แพงและวัตถุดิบในท้องถิ่นเพื่อผลิตสินค้าการท่องเที่ยว
	- มีระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น การจัดการขยะ การประหยัดพลังงาน

2. ความมีเหตุผล	หรือทรัพยากรต่างๆ - การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน - รูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนควรแบ่งเป็นช่วงฤดูการท่องเที่ยวและนอกฤดูการท่องเที่ยว - การเน้นที่จะตอบสนองตลาดนักท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นลำดับแรก - มีการประชุมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน - มีการตั้งกฎเกณฑ์หรือระเบียบปฏิบัติเพื่อป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน - มีการประเมินผลในการดำเนินการท่องเที่ยวและการจัดเก็บ รวบรวม ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว สถิตินักท่องเที่ยว ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยว
3. การมีภูมิคุ้มกัน	- ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยว - จำกัดคนต่างถิ่นในการเข้ามาลงทุนหรือประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชน - ส่งเสริมให้เยาวชนกลับมาทำงานในท้องถิ่นโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการหารายได้ - มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวที่ดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน - มีการสร้างความร่วมมือที่ดีและมีเครือข่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน - ลดความเสี่ยงในการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวโดยผลิตสินค้าและบริการที่หลากหลาย
4. ความรู้	- มีการให้การศึกษาแก่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านอย่างต่อเนื่องในการจัดการการท่องเที่ยวและพัฒนาชุมชน - ชุมชนมีกิจกรรมได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากนักท่องเที่ยวและเข้าใจการอยู่ร่วมกัน - ชุมชนมีการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว - มีการศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งสามารถนำมาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวได้ - มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชน - มีสื่อหรือมีวิธีการที่จะให้ข้อมูลและความรู้ด้านการท่องเที่ยวในชุมชน
5. คุณธรรม	- มีการกิจกรรมหรือการสร้างจิตสำนึกที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนให้แก่ชาวบ้าน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว - มีการกระจายรายได้และแบ่งผลประโยชน์อย่างซื่อสัตย์และยุติธรรมให้ผู้ส่วนร่วม - มีการส่งเสริมผู้นำชุมชนและชาวบ้านให้มีคุณธรรม ไม่โลภ รู้จักแบ่งปันและมีความรับผิดชอบต่องuestที่ของตนเองและต่อสังคม - มีการส่งเสริมการประกอบธุรกิจชุมชนที่มีความซื่อสัตย์และยุติธรรมต่อนักท่องเที่ยว

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ในประเทศไทยได้มีการผลักดันให้ทุกภาคส่วนเห็นประโยชน์และเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของหลักการเศรษฐกิจพอเพียง และมีการจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนซึ่งเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศ เช่น การคัดสรรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดโดยกรมพัฒนาชุมชน หรือ การประกวด “ชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยว” โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย มุ่งเน้นไปยังชุมชนซึ่งเป็นรากฐาน

สำคัญที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากโครงการดังกล่าวพบว่า มีตัวอย่างมากมายของชุมชนที่ได้นำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้และปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยว โดยเฉพาะชุมชนในภาคเหนือของประเทศไทยพบว่าหลายแห่งประสบผลสำเร็จ คือ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่องทำให้ชุมชนมีรายได้เสริม มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และสามารถเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นเพื่อมาศึกษาเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยว

5. ตัวอย่างชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวโดยประยุกต์ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียง

บ้านทาป่าเปา ต.ทาปาดุก อ.แม่ทา จ.ลำพูน

หมู่บ้านทาป่าเปาเป็นหมู่บ้านเกษตรกร ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและสวนลำไย หมู่บ้านทาป่าเปาได้สร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในปีพ. ศ. 2548 โดยความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกรปลอดสารพิษของชุมชน สถาบันการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ศูนย์ฯ ได้จัดสัมมนาและฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวความคิดและแนวทางปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียง มีแปลงตัวอย่างการทำเกษตรแบบผสมผสานด้วยทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และมีกิจกรรมให้ความรู้และสาธิตการทำปุ๋ยหมักและฮอร์โมนผลไม้ การเพาะเห็ด การเพาะเชื้อจุลินทรีย์และการกำจัดศัตรูพืช การทำสวนครัว เป็นต้น ปัจจุบันมีองค์กรภาคเอกชนและภาครัฐหลายแห่งมาเยี่ยมชมหมู่บ้านทาป่าเปาและเข้าร่วมการสัมมนาและทำกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ฯ

หมู่บ้านทาป่าเปาได้มีการก่อตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและโฮมสเตย์โดยได้พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น กิจกรรมค่ายพักแรมและเดินป่าห้วยทรายขาวซึ่งเป็นป่าชุมชนที่เป็นแบบอย่างของการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับระบบนิเวศและการดำรงชีวิตในป่าด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการให้บริการโฮมสเตย์และนำเที่ยวชมวิถีชีวิตในชุมชน ชุมชนทาป่าเปาได้รับรางวัลให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่สามารถเป็นแบบอย่างของการให้ความร่วมมือและยึดหลักการดำรงชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนที่หลากหลายและพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมต่อยอดการพัฒนา มีกลุ่มออมทรัพย์และสถาบัน การจัดการเงินทุนชุมชนเข้มแข็ง

บ้านป่าเหมี้ยง ต.แจ้ซ้อน อ.เมืองปาน จ.ลำปาง

บ้านป่าเหมี้ยง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนเหมี้ยง แปรรูปเหมี้ยงและหาของป่าตามวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ชุมชนยังคงรูปแบบดั้งเดิมมีความเป็นเอกลักษณ์ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม มีอาหารประจำถิ่น ได้แก่ ยำใบเหมี้ยงและยำดอกเสี้ยวซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถมารับประทานได้ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ซึ่งดอกเสี้ยวป่าซึ่งเป็นดอกไม้พื้นเมืองจะบานและจะมีเทศกาลดอกเสี้ยวบานที่จัดขึ้นของทุกปี การท่องเที่ยวชุมชนบ้านป่าเหมี้ยงได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างชาวบ้านในชุมชนและหลายองค์กรที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำปาง องค์การบริหารส่วนตำบลแจ้ซ้อน ชุมชนได้เริ่มต้นสร้างโฮมสเตย์ภายในพื้นที่ของโรงเรียนบ้านป่าเหมี้ยงโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและเป็นศูนย์การเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติการให้บริการด้านการท่องเที่ยวแก่นักเรียนในโรงเรียน

ขณะนี้หมู่บ้านมีโฮมสเตย์ทั้งหมด 15 หลังสามารถรองรับแขกได้ประมาณ 70 คน มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและโฮมสเตย์ มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น เดินป่าและชมนกตามเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เยี่ยมชมสวนเหมี้ยง การผลิตเหมี้ยงและผลิตภัณฑ์อื่นๆ จากใบเหมี้ยง มีการแสดงการละเล่นพื้นบ้านในเทศกาลดอกเสี้ยวบาน ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยแบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน กลุ่มไกด์นำเที่ยว กลุ่มโฮมสเตย์ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวโดยยังคงมีอาชีพหลักคือการทำสวนเหมี้ยง การดำเนินการท่องเที่ยวเป็นไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้น

การสร้างเครือข่ายและการรวมกลุ่ม มีกิจกรรมที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมีการดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น

บทสรุป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมีเป้าหมายที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนใน 3 ด้าน ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ซึ่งการพัฒนาตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การรู้จักประมาณตน การบริหารความเสี่ยง การนำความรู้และหลักวิชาการไปใช้ และการมีศีลธรรมจริยธรรมในการบริหารจัดการซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทุกด้านและทุกระดับในสังคม เช่นเดียวกันกับหลักการและแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการและพัฒนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งเป็นการจัดการรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงทั้งห้า คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน ความรู้และคุณธรรมไปใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และทรัพยากรบุคคลในชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่อาจจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและมีรายได้อย่างมั่นคง ในขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถจะเห็นผลลัพธ์ได้จากชุมชนตัวอย่างที่มีการดำเนินงานและจัดการท่องเที่ยวตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหน่วยงานทุกภาคส่วนควรจะมีการส่งเสริมการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติและร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Bunyasrie, V. (2010). The Thai financial crisis and the sufficiency economy philosophy. *International Business & Economics Research Journal*, 9(8), 7-13.
- Buranapin, S., & Ratthawatankul, T. (2015). Philosophy of Sufficiency Economy and Business Sustainability: A Framework for Operational Implications. *Journal of Business Behavioral Sciences*, 27(1), 115-140.
- Bramwell, W., Henry, I., Jackson, G., Prat, A., Richards, G. and van der Straaten, J. (1998). *Sustainable Tourism Management: Principles and Practice*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Chartrunguang, B. (2011). The model of sufficiency economy philosophy application for tourism industry in Chiang Mai, Thailand. *International Journal of Asian Tourism Management*, 2(2), 134-144.
- Choi, H.S., & Sirakaya, E. (2006). *Sustainability indicators for managing community Tourism*. *Tourism Management*, 27, 1274-1289.
- Choochat, (2010). *Tourism in sufficiency economy dimension*. Chiangmai, Thailand: Chiangmai Rajabhat University.
- Indaratna, K. (2013). Sufficiency economy: a happiness development approach. *Asian Social Science*, 10(2), 102-111.

- Isarangkun, C., & Pootrakool, K. (2007). *Sustainable Economic Development through the Sufficiency Economy Philosophy*. Retrieved 20 November, 2010, from <http://www.sufficiencyeconomy.org/old/en/files/3.pdf>
- Kittipapas, S. (2015). *Sustainable happiness and sustainable development*, Retrieved from http://www.happysociety.org/uploads/HsoDownload/9499/download_file.pdf
- Kusumawali, S. (2010). *Human resource management for adequacy in an organization*. Bangkok: Sufficiency Economy Study Center (NIDA).
- Marques, H. (2006). Research report: Searching for complementarities between agriculture and tourism: The demarcated wine-producing regions of northern Portugal. *Tourism Economics*, 12(1), 147–155.
- Mongsawad, P. (2010). The philosophy of the sufficiency economy: A contribution to the theory of development. *Asia Pacific Development Journal*, 17(1), 123-144.
- Mshenga, P.M., Richardson, R. B., Njehia, B.K., & Birachi, E. A. (2010). The contribution of tourism to micro and small enterprise growth. *Tourism Economics*, 16(4), 953–964.
- Naipinit, A. & Maneenetr, T. (2010). Community participation in tourism management in Busai village homestay, Wangnamkheo District, Nakhon Ratchasima Province, Thailand. *International Business & Economics Research Journal*, 9(1).
- Office of the National Economic and Social Development Board (NESDB). (2007). *Summary of the Tenth National Economic and Social Development Plan (A.D. 2007 – 2011)*. Bangkok, Thailand: Office of the Prime Minister of Thailand.
- Pantasen, A., Premcheun, S., & Kieddetchpunya, P. (2003). *Applying King's Sufficiency Economy, in Small and Medium Industry*. Bangkok: The Thailand research fund.
- Piboolsravut, P. (2004). *Sufficiency economy and A healthy community*. Retrieved 30 July, 2010, from <http://www.sufficiencyeconomy.org/old/en/files/17.pdf>
- Poung-ngamchuen, J., Supa-udomlerk T.S., & Leerattanakorn, N. (2015). A study on people's sustainability of quality of life in accordance with philosophy of sufficiency economy in Aomkoi district, Chiang Mai, Thailand. *Journal of Marketing and Management*, 6(2), 1-10.
- Seubsman, S., Kelly, M., & Sleight, A. (2013). The sufficiency economy and community sustainability in rural northeastern Thailand, *Asian Culture and History*, 5(2), 57-65.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2007). *Thailand human development report 2007: Sufficiency economy and human development*. Bangkok, Thailand: UN.
- Wanasilp, W. & Tangvitoontham, N. (2015). The relationship between the understanding of philosophy of sufficiency economy and the living standard: the case study of sufficiency economy community in lower northern region of Thailand. *International Journal of Business and Economic Development*, 3(1), 2015.
- World Tourism Organization (WTO). (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism destination: A Guidebook*. Madrid, Spain: WTO.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

World Tourism Organization (WTO). (2007). *Policies, Strategies and Tools for the Sustainable Development of Tourism*. Madrid, Spain: WTO.